

Jireček, in. Samy, 1882, 1883.

* ZŘÍZENÍ ZEMSKÁ ^c

KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

XVI. VĚKU.

VYDÁNÍ ZPOŘÍDILI

JOSEF JIREČEK I HERMENEGILD JIREČEK.

PŘÍ

SPOLKU ČESKÝCH PRAVNÍKŮ „VŠEHRDA.“

V PRAZE.

TISKEM FRANTIŠKA ŠIMÁČKA. — NÁKLADEM „VŠEHRDA.“

1882.

Artikulové o důstojenství, mocnosti a saudu JM Královské.

A. 4.

Item. Předkem JM^u královská ráčí míti moc a vrchnost, jakož jsau to předešlí králové čeští mívali, nad tím nade vším, což k dobrému, užitečnému JM^u královské a JM^u dědicuov a všech obyvateluoiv tohoto království obecnému dobrému jest, to řídití, puosobiti a spravovati potud, pokudž by řáduom, právuim, svobodám, privilejím, zřízením zemským na škodu a ublížení nebylo.

A. 5.

Item. Na sněmu obecním, kterýž držán byl na Hradě pražském léta 1547 v autery před svatým Bartolomějem, jest toto zřízeno: Což se sněmuov pokládání a rozpisování dotýče, těch se při mocnosti a vuoli JM^u královské zuostavuje, jakž prvé od starodávna bývalo a jakž předešle o tom artikul v sněmu, kterýž byl držán léta 1545 v středu po svatých Třech Králích svolen jest. A také aby po dnešní den žádný z obyvateluoiv království českého, žádných sněmuov a sjezdův krajských obecních bez povolení JM^u královské, pod nižádnými vymyšlenými spuosity nepokládal a nepokládali, a to pod pokutau hrdla ztracení, na kohož by se to pokázalo a provedlo.

A. 6.

Item. Též na témž sněmu obecním, kterýž držán byl na Hradě pražském léta v autery před svatým Bartolomějem, což se úřadův zemských rozdávání a osob do saudu zemského

dosazování dotýče, na tomto jsme se stavové snesli: Poněvadž jest to vždycky předešle bývalo, že jest JM^t královská s radou úředníkův a saudcí zemských úřady zemské dávati a osoby do saudu zemského, Čechy hodné, dosazovati ráčil, toho se při zřízení zemském a privilejích zuostavuje. A JM^u královské v to vykračováno a saháno býti nemá.

A. 7.

Item. Též na témž sněmu obecním, kterýž držán byl na Hradě pražském léta 1547 v úterý před svatým Bartolomějem, jest zřízeno: Jakož JM^t královská mezi jinými artikuli toho na stavy podati (aby to dskami zapsáno bylo) ráčil, což se saudu o hrdlo a o čest dotýče, aby jeden každý toho vuoli měl, z těch věcí před osobu JM^u královské, aneb před saud zemský obeslati neb pohnati.

I poněvadž prvé Zřízení Zemské to v sobě tak obsahuje a zavírá: že z nářku cti každý toho vůli má před JM^t královskau (když by v zemi býti ráčil) obeslati neb pohnati, aneb před saud zemský, protož se toho při témž zřízení zemském (jakž v sobě obsahuje) zuostavuje.

A což se hrdla dotýče, poněvadž jest to za předkuov JM^u královské bývalo a za JM^u královské také se dalo, že jsau měli vuoli, jedni druhé z hlavy před JM^t královskau, aneb před saud zemský poháněti neb obslati: v to se též také stavové JM^u královské nevkládají, ale při tom toho zuostavují, aby každý toho vuoli měl před JM^t královskau, aneb před saud zemský poháněti neb obslati. A JM^t královská jako pán náš, aby s úředníky a saudcí zemskými a raddami JM^u královské z saudu komorního, kteréž by JM^t královská toho času při sobě míti aneb obeslati ráčil z obyvateluov království českého, jako i předkové JM^u tu při vedlé pořádku zřízení zemského sauditi mohl. Než ráčil-li by JM^t královská prvé ven z tohoto království odjeti a v království nebyti, nežli by ta pře k slyšení a uvážení před JM^t přišla: aby ráčil JM^t královská tu při (ač jest-li že by neráčil JM^t královská k svému vlastnímu slyšení a vykonání toho sobě pozůstaviti) ne jinam, než na saud zemský k vykonání a rozsauzení podati. Poněvadž zřízení zemské císařem Karlem učiněné to v sobě zavírá, že každý ne jinde než na svém právě o hlavu sauzen býti

iná, totižto zemenín na zemském, man na manském a městénín na městském právě Než jest-li že by se strany o mord smluvili, pokudž by se pokuty JM^{ti} královské v Zřízení Zemském vyměřené nedotýkalo, toho JM^t královská při tom zuostavovati ráčí.

A. 8.

Item, Na témž sněmu obecním, téhož léta a dne, na tomto jsme se také stavové snesli: Aby žádných postranních zápisuov a puntování od žádných osob z stavu neb z stavuov v tomto království proti JM^{ti} královské, dědicuom, a budícím králuom českým, a proti řádu a právu se nedálo, nyní i na budoucí věčné časy. Pakli by se toho přes to kdožkoli dopustil a naň to shledáno a uvedeno bylo, an se v postranní zápisu a puntování dává, ten aby hrdlo ztratil.

A. 9.

Item, JM^t královská na tomto jest se s stavem panským, rytířským a městským sněsti a za zřízení zemské ustanoviti ráčil: Poněvadž jest od starodávna v tomto království více stavuov mimo stav panský, rytířský a městský nebývalo protož že ještě více stavuov mimo nahoře jmenované tři stavy býti nemá, nyní i na budaucí časy. Však kníže Hendrich pán z Plavna, poněvadž jest rodič tohoto království od starodávna, důstojenství svého knížecího i s dědici svými, tolikéž místa i titule, jako na kníže záleží, užiti má. Však tudy aby stav čtvrtý v tomto království přičiněn nebyl.

O osazování saudu zemského většího.

A. 10.

Ve jméno Boží a Trojice Svaté nerozdílné amen. Vladislav z boží milosti král český, markhrabě moravský, lucemburské a slezské kníže a lužický markhrabě. Známé činíme všem, tak budaucím jako nynějším, že znamenavše některé ruoznice znamenité mezi pány a vládykami v království našem vzniklé, kteréžto za předkuov z dávné chvíle, i také za nás k znamenité překážce jednání obecného dobrého byly jsau, a

potomně k zkáze a ke zlému království tomuto taková nesvornost přijíti by mohla — i majíce péči ustavičnou o poddaných našich, a chtějce rádi, aby takové nesvornosti v dobrou jednotu uvedeny byly, kteréž by obecnému dobrému nyní i budoucně nepřekážely: s pomocí Boží a s povolením všech pánuov i také vládyk království našeho českého, tyto artikule dole psané ku pravému a k celému konci jsme přivedli, o kteréž na nás oboje strany mocně jsau přestaly, a nyní i budaucně za se i za své budaucí nám jsau příkli, že se tak podlé vyměření tohoto našeho beze všeho přerušeni zachovati mají.

Nejprvé: Což se osazení saudu zemského dotýče a veynosuov panských a vládyckých nálezuov, to takto vypoovídáme a na věčné časy za právo ustanovujem: Aby vždycky, když by se kolivěk nám, anebo budoucím našim, králuom českým, saud zemský osaditi událo, v takovém saudu aby byli napřed posazeni úředníci, kteříž z práva při saudu zemském sedati mají, totižto nejvyšší purkrabě pražský, nejvyšší komorník a nejvyšší sudí království českého, a k tomu dvanácte osob z panuov, mužuov k tomu hodných a na cti zachovalých, a k tomu osm osob z vládyk, také hodných a na cti zachovalých, kteříž by od nás, aneb od budoucích našich k takovému saudu vybráni byli. A kdyby panský potaz a vládycký vynášen býti měl: tehdy k vynášení potazu nejvyšší sudí království českého, nynější i budoucí, má kázati vstáti dvěma z pánuov a jednomu z vládyk. A tak ti tři spolu, kteříž povoláni budau, panský a vládycký potaz vynésti mají. Však to vždycky dskami zemskými znamenitě zapsáno býti má: Že tito dva z pánuv, a tento z vládyk panský a vládycký potaz vynesli, tak aby po věčné časy beze všeho omýlení znamenitě rozdíl byl mezi stavem panským a stavem vládyckým.

Což se pak dotýče saudu dvoru našeho u dvorských desk, to také tak ustanovujem, aby spuosobem dole psaným osazován byl, nyní i budaucně. A na tom saudu aby seděl na místě našem nejvyšší sudí dvoru našeho po Čechách, pak k tomu páni, kteříž k tomu jmenování budau, podlé toho, a s nimi aby seděli čtyři z vládyk v témž saudě. A když by panský a vládycký potaz vynesěn býti měl: tehdy sudí dvoru našeho nynější i budoucí, má rozkázati dvěma z pánuov a jednomu z vládyk vstáti. A kterýmž káže, ti mají panský a vládycký potaz vynesiti; a to také zname-

nitě dskami má zapsáno býti, že tito dva z panuov a tento z vládyk panský a vládycký potaz vynesli, aby jeden každý bez omezení v svém stavu panském neb vládyckém oznámen byl.

Co se pak dotýče relací aneboližto posluov ke dskám, to také za právo nyní i po věčné časy ustanovujem: Že komuž kolivěk relací my i budaucí naši, králové čeští, poručíme, buď z pánuov nebo z vládyk, když by byl radda naše přísežná, ten aby mohl poslem ke dskám býti zemským i také dvorským. A relací od úředníkuov obojích desk od takového od nás poslaného má přijata býti beze vší odpornosti, což se věcí našich dotýče nebo budúcích králův dotýkati bude. Však to také úředníci desk obojích s pilností opatrovati mají, kdož by kolivěk relací ke dskám udělal, byl-li by z stavu panského, aby to tak dskami znamenali: »Posel ke dskám tento z pánův«; pakli by byl z stavu vládyckého, aby bylo zapsáno: »Posel ke dskám tento z vládyk.«

A protož my Vladislav král znajíce, že tito prostředkové, kteréž jsme my od dnešního dne po věčné časy za právo ustanovili, království našemu českému nejsau k ujmě, ani žádnému k zlehčení, stavu panskému ani také vládyckému, ale že mohou nyní i budaucně k obecnému dobrému a k zachování lásky a svornosti tomuto království slaužiti: tyto všecky věci svrchu psané listem tímto našim utvrzujem a upevňujem, a po věčné časy za právo ustanovujem; tak že strana žádná z pánuov ani z vládyk v takovém spusobu, přes toto naše zřízení, na více se táhnauti, ani také strana straně toho ujímati nyní ani po věčné časy nemá.

Kteréhožto ustanovení list jeden pod pečetí naší dali jsme pánům a druhý vládykám. A pro větší pevnost s volí všech pánuov a vládyk na obecním sněmu království našeho, kázali jsme dskami zapsati toto naše zjednání a ustanovení. Dán na Hradě pražském v středu po svatém Řehoři, léta Božského tisícého čtyřstého osmdesátého sedmého, království našich léta šestnáctého. Tento majestát vložen jest byl ve dsky z rozkázání nejjasnějšího knížete a pána, pána Vladislava českého krále etc., s povolením pánuov a vládyk království českého, všech jich s povolením a dobrú volí. Poslové ke dskám od krále JMst byli jsau Jindřich z Hradce nejvyšší komorník království českého, Púta z Ryžmbergka a z Švihova nejvyšší sudí království českého, z pánův, a Jan z Rau-

pova nejvyšší písař království českého, a hofmistr dvoru krále JM^u, z vládyk, vypravující nadepsané věci od jmenovaného pána krále, k tomu jsauce zvláště vysláni. Stalo se v středu po svatém Řehoři.

A. 11.

Item, Na sněmu obecním, léta etc. tisícého pětistého čtyřicátého pátého, v pondělí po Nanebevzetí Panny Marie, jest zřízeno: Což se prokurátora JM^u královské (kteréhož by JM^t královská sobě voliti ráčil) v saudu sedání dotýče, i poněvadž se to nachází, že jsau předešní prokurátorové v saudu sedávali: tolikéž se při tom zanechává, aby JM^t královská s radau prokurátora moc měl vsaditi, do kteréhož by se saudu JM^u královské zdálo a vidělo. Než jakž by se při kterémkoli saudu (ješto by on prokurátor v něm seděl) které pře očkoli krále JM^u dotýkalo: při té při on prokurátor seděti nemá.

(Následuje obraz saudu zemského rytý ve dřevě.)

A. 12.

Item, Ferdinand z Boží milosti římský, uher-
ský, český etc. král, infant v Hyspanii, arcikníže rakauský
a markhrabě moravský etc. jakožto král český rozkázati ráčil
ve dsky zemské zapsati a za právo ustanoviti, že všecy relací
krále JM^u mají z kanceláři krále JM^u české, aneb z komory
JM^u královské, též české listovní pod pečeti JM^u královské
a budúcích králův českých vycházeti, a ke dskám zemským
i dvorským dodávány býti, a jináče od úředníkuov větších i
menších přijímány býti ke dskám nemají. A takové relací tak
ke dskám zemským podané a odeslané všecy má ingrossátor
větších desk zemských do zvláštního kvaternu relací pořádně
vpisovati.

A. 13.

Item, Král JM^t má seděti na duostojenství stolice
své v saudu zemském, a v noh JM^u nejvyšší purgkrabě pražský,
a po pravé ruce královské kníže, které by v saudu zemském
sedalo, a podlé knížete pán z Rožnbergka, který by také v saudě
sedal, a podlé něho nejvyšší hofmistr zemský, a trefilo-li by

se že by zemský maršálek v saudu sedal, má seděti pod hoffmistrem zemským; a na levé straně královské má seděti nejvyšší komorník zemský, podlé něho nejvyšší sudí zemský a potom nejvyšší kancléř zemský, jakož o tom obecní náleží králem Vladislavem slavné paměti učiněný a pod tímto Zřízením vepsaný to v sobě šíře zavírá a ukazuje; a podlé něho nejvyšší sudí dvorský, ač sedal-li by v saudu, a potom na obojí straně mají páni po letech sedati roduv starých, a pod nimi páni roduv nových sedati mají též po letech, tak jakž řád stavu panského dskami zemskými zapsaný to v sobě šíře drží a zavírá, a osm z vládyk, kteříž sedají v tom saudu po každé straně po čtyřech, a také po starších sedati mají. Než kdy by král JM^c v saudu neseděl, aneb ráčil vstáti, aneb odjíti, tehdy purgkrabě pražský na místě JM^u seděti má.

A. 14.

Vladislav z Boží Milosti uherský, český etc. král a marghrabě moravský etc.: Prohledajcí k tomu, že jest toho mezi jinými potřebami znamenitě potřebí, aby páni a zvláště úředníci zemští, místa svá, kdež by který vedlé úřadu svého sedati a která místa držeti měl, věděli, aby to věduce lepší svornost a jednota mezi nimi zůstati a trvati mohla, a jedni nad druhé aby se netřeli, nyní i budaucně: i z té příčiny JM^c královská s radau svau, takové o tom pořizení mezi nimi ustanoviti a ukázati jest ráčil, kteréž se v nynějších i budoucích časích věčně držeti a zachovávatí má beze všeho přerušení. Najprvé nejvyšší purghrabě pražský, ten má první místo držeti. Item potom nejvyšší hoffmistr království českého, potom nejvyšší maršálek království českého, potom nejvyšší komorník království českého, potom nejvyšší sudí království českého, potom nejvyšší kancléř království českého.

A. 15.

Item, Což se pánuov z Rožmbergka dotýče, ten každý kdož by z nich vladařství nebo panství rodu z Rožmbergka na sobě měl, ten toliko má nade všemi úředníky zemskými sedati a místo své míti, jiní všickni páni z Rožmbergka mají sedati mezi jinými pány vedle let, krom knížat, kteří v Čechách jsou.

A. 16.

Item, Poněvadž osoba JM^t královské v to zřízení o saudu komorním je nepotahuje, nýbrž zřízením sněmovním mocnost JM^u a spravedlnost při témž saudu náležitá se vyhrazuje: protož kdož by koli před JM^u královské osobu obsláti chtěl neb chtěli, když by král JM^t v zemi býti ráčil, ta obeslání sám osobau svau slyšeti aneb komu jinému poručiti ráčí, toho se při JM^u královské mocnosti zuostavuje. Než jestli že by taková obeslání v přítomnosti Jeho královské M^u k slyšení nepřišla aneb místa a konce nevzala: tehdy aby puovod z kanceláři JM^u královské obeslání svého hodnověrný vappis ukázal, a ten v registra saudu komorního vložen býti má. A saud komorní po odjezdu JM^u královské aby té při (ač náležela-li by tomu saudu) konec spravedlivý učinili. Pakli nic, aby ta pře zase na JM^t královskú k slyšení a rozsudku odtažena a odložena byla.

A. 17.

Item, Rozsudkové krále JM^t mezi stavy aneb osobami učinění, přešli i potomní, ti mají v své mocnosti zůstati a před se jíti, a rozsudkové panští a vládyčtí, přešli i potomní, ti také před se mají jíti a v své mocnosti zuostati.

A. 18.

Item, Páni a vládyky žádného, kdož se před saudem zemským saudí, na přátely podávati nemají, leč by se cti dotýkalo, a toho každého mají na přátely podávati vyslyšice při anebo po puohonu vyrozumějice, že se cti dotýče, aneb leč by se strany dobrovolně svolili vo kterou při. Než na kterémž by kolivěk saudu královská M^t seděti ráčil, že JM^t to sám z své vuole bude moci učiniti a na přátely podati o každau věc, kromě té pře, která by se na pokutu JM^u královské a zemskú vztahovala a k vyslyšení a svědkuov okazování že by přišla, ta od saudcí zemských netoliko aby na přátely podávána byla, ale nemá stranám aby se o to smlauvati měly dopuštěna býti, než má předse sauzena býti, leč by JM^t královská ráčil to s saudci zemskými rozvážiti a k tomu své povolení dáti.

A. 19.

Item, Žádný konvent nebo klášter, a všelijaké duchovenství, který jest komora královská, nemuž bez povolení královského nic od konventu ani od kláštera zastaviti, prodati, dáti, ani směniti bez povolení královského. Pakli by co zastavil, prodal, směnil nebo dal, že to žádné moci míti nemá. Pakli by kdo k sobě přijal, musí to králi darmo vrátiti aneb tomu, komuž by to JM^t královská dáti ráčil.

A. 20.

Item, Král JM^t jarmarky nebo trhy muož dáti komuž ráčí, a kolikžkoli v jednom roce. A bez JM^{ti} královské žádný nemuož sobě jarmarkuov ani trhuov saditi. A také žádný bez JM^{ti} královské vuole měst hrazených znovu dělati, hradů ani tvrzí nemuož. A také hraduov, měst, tvrzí bez JM^{ti} vuole žádný bořiti nemá a cla, mýta, tržné na zemi nebo po vodách vysaditi sobě nemuož bez zvláštní milosti a obdarování královského. A dal-li by král JM^t komu clo proti starým výsadám, a komu bylo ke škodě, právo se jemu nezavírá.

A. 21.

Item, Na sněmu obecním léta 1545 v středu po svatých Třech králích jest zřízeno: Co se listův mocných, kterěž JM^t královská vydávati ráčí o pořízení statkuov manských, dotýče, to JM^t královská v moci své zuostavovati ráčí, komuž by ráčil v tom milost učiniti. Tolikéž což se frystuňkuov na hory dávání dotýče.

A. 22.

Item. Na sněmu obecním, kterýž držán byl na Hradě pražském léta 1545 v středu po svatých Třech králích takto jest zřízeno: Což se knížecích lehen přijímání dotýče, tolikéž i jiných ven z země, ty aby JM^t královská podle starobylého obyčeje zde při stolici (pro poctivost JM^{ti} královské stolice a koruny české) na Hradě pražském aneb v království českém podávati ráčil. Než jiná léna jakž JM^{ti} královské předkové jsou činívali, v mocnosti se JM^{ti} zuostavuje.

A. 23.

Item, Což se erbuov dávání dotýče, ty JM^t královská dávati muože komuž ráčí, tak jako jest to prvé bylo, a ti kteří sobě erby vyprošují, aby se zachovali tak, jakž jich list od krále JM^u na to daný ukazuje. A v stavu svém i k stavu svému aby se tak zachovali, jakž od starodávna bylo. A nemá žádnému takovému psáno býti, nežli »slovútnému panoši« až do jeho smrti. A též měl-li by které dítě, též těm dětem do třetího kolena nemá psáno býti »urozenému vládce,« a ti starodávním vládkám nemají rovni býti, a nejsou, a kteříž by v třetím kolenu od obdarování a erbu jim daného nebyli, těm se jinak nemá od žádných úraduov psáti, než »slovútnému panoši.« A kdož by sobě erb na JM^u královské zjednal, nejsa svobodný, a pána dědičného by měl, ten každý takovým obdarováním a erbem pána svého dědičného zhoštěn není a býti nemá a nemuže.

A. 24.

Item, Jakož v království tomto mnozí nezpuosobové a neřádové od výtržných lidí povstávají skrze odpovědníky a nepřátely, buďto zemské aneb stavuov i také osob, kteříž svého pruochoodu by míti nemohli, kdyby tajných a přikrytých fedrování v tomto království nemívali, ale aby takovým zlým překaženo býti mohlo, taktó o tom se svolujem: Kdež o tom prvé zřízeno jest, jestli že by kdo čeho takového, což by se kolivěk na jaký kolivěk neslušný neřád vztahovalo, proti králi JM^u a zemi se dopustil, že taková pokuta pro jeho provinění na JM^t královskau připadá, a že JM^t na obecné dobré zemské díl toho obrátiti měl. Ale poněvadž mimo osobu krále JM^u žádný k takovým lidem pro pokuty jest nehleděl a nepřistaupal a skrze to i pokuty mýjely a vaystupkové svoij pruochoď že jsau mívali: a protož, kdož by z obyvateluov království tohoto na JM^u královské takovou pokutu sobě vyprositi mohl a JM^t královská ráčil jí jemu neb komu dáti, aby také též pokuty mohl dobývati, a na komž by se právem a saudem nalezla, aby jí mohl podlé JM^u královské dání užiti. Neb k dání takových pokut povolujem, aby JM^t měl je moc dávati.